

*Bartosz Mickiewicz*

## **CHARAKTERYSTYKA PRODUKCJI ZWIERZĘCEJ W ŚWIETLE POWSZECHNEGO SPISU ROLNEGO Z 2002 I 2010 R<sup>1</sup>**

### **CHARACTERISTICS OF ANIMAL HUSBANDRY ACCORD- ING TO COMMON AGRICULTURAL CENSUS FROM 2002 AND 2010**

*W artykule przedstawiono zmiany, jakie zaszły w produkcji zwierzęcej między powszechnym spisem rolnym z 2002 a 2010 r. Analizę o charakterze porównawczym prowadzono między województwami oraz w układzie makroregionów. W badaniach skoncentrowano się na dwóch kierunkach produkcji zwierzęcej, a mianowicie chowie bydła i chowie trzody chlewnej, które stanowią ponad 80% wartości tej produkcji. W latach 2002-2010 zanotowano niewielki wzrost pogłowia bydła (4,1%), przy ogólnym spadku liczby krów o 7,5%. Chowem bydła zajmowało się 513,1 tys. gospodarstw rolnych powyżej 1 ha, co przy ogólnej liczbie 1562,6 tys. gospodarstw stanowiło 32,8%. Zmniejszenie liczby gospodarstw z chowem bydła skutkowało znaczącym wzrostem (o 43,6%) przeciętnej w kraju obsady bydła na 1 gospodarstwo prowadzące chów tego gatunku.*

*Natomiast pogłowie trzody chlewnej w minionych ośmiu latach wykazało wyraźny regres, z 18,7 mln sztuk w 2002 r do 15,3 mln sztuk w 2010 r (o 18,3%). Liczba gospodarstw rolnych utrzymujących trzodę chlewną wynosiła 387,4 tys., co stanowiło 24,8% wszystkich gospodarstw rolnych powyżej 1 ha.*

*Wpływ na sytuację w produkcji zwierzęcej miało przystąpienie Polski do Unii Europejskiej i pojawienie się dopłat bezpośrednich, lecz w uzupełniających płatnościach obszarowych nie premiuje się rolnika od liczby posiadanych zwierząt, lecz areal posiadanych użytków zielonych.*

#### **Wstęp**

Produkcja zwierzęca jest integralnie związana z szeroko pojętą produkcją rolniczą, stanowi przy tym jej nieodłączną część, zapewniającą statyczną równowagę czynników produkcji. Znaczenie produkcji zwierzęcej należy rozpatrywać poprzez pryzmat spełnianych funkcji. Do czynników wewnętrznych produkcji zwierzęcej należy zaliczyć jej znaczenie dla funkcjonowania gospodarstwa rolnego w postaci dostarczania żywności dla gospodarstwa domowego, zapewnienie wykorzystanie pasz i resztek organicznych oraz zapewnienie żywności gleb. Do tego dochodzi wielostronne użytkowanie zwierząt w postaci mięsa, mleka, włókna, jaj, skóry, itp. Do czynników zewnętrznych produkcji zwierzęcej należy zaliczyć produkcję towarową, dostarczaną na rynek, w postaci na ogół nieprzetworzonej. Rolę tę przejmują wyspecjalizowane zakłady przetwórstwa rolno-spożywczego<sup>2</sup>.

---

<sup>1</sup> Projekt badawczy został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki

<sup>2</sup> M. Shucksmith, K.J. Thomson, D. Roberts, *The CAP and the Regions: the Territorial Impact of the Common Agricultural Policy*. CABI Publishing, London 2005.

Cechą charakterystyczną produkcji zwierzęcej jest jego występowanie w kilku postaciach, z których każdy zależnie od kierunku chowu zwierząt może być traktowany, jako główny lub jako pomocniczy. O zróżnicowaniu systemów chowu zwierząt przesadzają warunki przyrodnicze i ekologiczne oraz cechy samego rolnictwa, jego rozdrobienie agrarne i formy własności. W gospodarstwach w zależności od powierzchni użytków rolnych występują znaczne różnice w natężeniu występowania obsady zwierząt na określonym areale, ale coraz częściej występują gospodarstwa rolne bez zwierząt i produkcji zwierzęcej, które zubożają właściwości plonotwórcze gleb.

Drugą cechą produkcji zwierzęcej jest dążenie do jej koncentracji w postaci ferm, która pozwala na zmechanizowanie procesów produkcyjnych i zmierza do obniżenia kosztów, zwłaszcza pracy. Nowe systemy chowu zwierząt, które torują sobie drogę w wielu gospodarstwach rolnych, wyzwalają w rodzinach rolników kategorię wolnego czasu, która nie była znana w przeszłości. Kolejną cechą produkcji zwierzęcej jest szybkie dostosowanie jej wytwórczości do zmieniającego się rynku spożywczego i reagowanie na potrzeby konsumentów<sup>3</sup>.

### **Cel i zakres pracy**

Badania przedstawione w artykule opierają się głównie o wyniki powszechnych rolnych, przeprowadzonych w latach 2002 i 2010 r. Wyniki tych spisów przedstawione zostały w publikacjach GUS, w tym za 2002 r. w „Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowia zwierząt gospodarskich” oraz za 2010 r. pt. „Zwierzęta gospodarskie i wybrane elementy metod produkcji zwierzęcej” Podstawowym celem badań było analiza zmian w produkcji zwierzęcej, jaka powstała między tymi dwoma spisami rolnymi<sup>4</sup>. Cechą charakterystyczną spisu z 2010 r. było, w przeciwieństwie do poprzedniego spisu z 2002 r., przeprowadzenie badań statystycznych dotyczących dwóch grup problemów: pierwsza grupa obejmowała statystykę dotyczącą struktury gospodarstw rolnych użytkujących zwierzęta gospodarskie, natomiast druga grupa badań dotyczyła metod produkcji zwierzęcej. Pogłowia zwierząt gospodarskich w obu spisach powszechnych przedstawiono w układzie wojewódzkim, który został zastosowany także w niniejszym opracowaniu.

Badania dokonane w oparciu o metody statystyczne, poprzez analizę i porównanie danych spisowych. Obok charakterystyki pogłowia zwierząt gospodarskich między latami i województwami, drugą grupę badań przeprowadzono w układzie makroregionów, według podziału stosowanego przez IERiGŻ. IERiGŻ wyodrębnił pięć makroregionów, w tym makroregion środkowozachodni, środkowowschodni, południowowschodni, południowozachodni oraz północny<sup>5</sup>. Badania skoncentrowano wyłącznie na zmianach w pogłowiu bydła i trzody chlewnej, które stanowią ponad 80% ogólnej wartości produkcji zwierzęcej.

---

<sup>3</sup> G.L. Cramer, C.W. Jensen, *Agricultural Economics and Agribusiness*, John Wiley and Sons Inc, New York 2000.

<sup>4</sup> *Zwierzęta gospodarskie i wybrane elementy metod produkcji zwierzęcej*, GUS, Warszawa 2011.

<sup>5</sup> Chmieleński P., 2006, *Regionalne zróżnicowanie w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce, a efektywność wykorzystania środków wsparcia wspólnej polityki rolnej*, IERiGŻ, Warszawa.

## Ogólne dane o zwierzętach gospodarskich

W latach 2002-2010 zanotowano zmiany w pogłowie zwierząt gospodarskich, jako następstwo występujących czynników wewnętrznych i zewnętrznych, stymulujących zachowanie rolników oraz podejmowanych przez nich decyzji gospodarczych, odnośnie do kierunków chowu zwierząt. Po przystąpieniu do Unii Europejskiej podniesiono na wyższy poziom niemal wszystkie parametry dotyczące przepisów sanitarnych, higienicznych, pomieszczeń inwentarskich, składowania obornika i gnojowice. Ponadto poziom produkcji zwierzęcej w niektórych obszarach został ograniczony, na przykład poprzez mechanizm kwotowania produkcji mleka. Jego głównym celem było zachowanie równowagi na rynku mleka i przetworów mlecznych pomiędzy popytem i podażą oraz zapewnienie dostawcom zbytu na wyprodukowane mleko i uzyskanie za nie korzystnej ceny.

Tab. 1. Pogłowie zwierząt gospodarskich (w tys. sztuk)

Rok	Bydło		Trzoda chlewna		Owce	Konie
	ogółem	w tym krowy	ogółem	w tym lochy		
2002	5532,7	2873,2	18707,4	1910,3	345,3	329,6
2003	5488,9	2897,4	18605,3	1781,9	337,8	333,1
2004	5353,4	2796,0	16987,9	1659,1	317,6	321,0
2005	5483,3	2795,0	18112,4	1813,2	316,0	312,1
2006	5606,4	2823,8	18880,5	1856,4	300,8	307,0
2007	5696,2	2786,7	18128,5	1767,4	331,9	329,2
2008	5756,7	2806,5	15425,3	1366,8	323,6	325,3
2009	5700,0	2687,0	14278,6	1373,8	286,4	297,9
2010	5760,6	2657,4	15228,1	1426,6	267,7	264,2

Zródło: dane GUS za wymienione lata

W omawianym okresie zanotowano nieznaczny wzrost ogólnej liczby bydła (o 4,1%), przy dość znacznym spadku pogłowia krów (o 7,5%). Większe spadki zanotowano analizując liczbę trzody chlewnej (o 18,6%), owiec (o 22,5%) oraz koni (o 19,9%).

## Znaczenie akcesji do Unii Europejskiej dla rozwoju produkcji zwierzęcej i dobrostanu zwierząt

Polska przystępując do UE w 2004 r. zobowiązała się do implementacji prawa unijnego, przez co mogła korzystać z całej gamy środków wsparcia finansowego przewidzianego ramami Wspólnej Polityki Rolnej. W pierwszej fazie przynależności do UE przypadającej na lata 2004-2006 Polska korzystała z dopłat bezpośrednich, planu rozwoju obszarów wiejskich oraz sektorowego programu operacyjnego. W tym okresie rolnictwo europejskie wyszło już z fazy intensywnej produkcji i zaczęło finansować przedsięwzięcia prowadzące do produkcji żywności wysokiej jakości.

Rolnictwo polskie było zróżnicowane zarówno terytorialnie, jak i regionalnie. W niektórych regionach rolnictwo charakteryzowało się wysokim bądź bardzo wysokim poziomem produkcji. Ten wysoki poziom nie został osiągnięty ekologicznymi metodami produkcji, lecz stosowaniem nowoczesnych technologii i środków produkcji. Tym intensywnym procesom rozwojowym nie zawsze towarzyszyła troska o jakość środowiska naturalnego czy też przestrzeganie zasad higieny lub przepisów sanitarnych.

Działania zawarte w PROW i SPO miały na celu wywołać procesy dostosowawcze. Przykładowo celem działania „Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych” zawartych w SPO była poprawa bezpieczeństwa produkcji oraz jakości żywności, a także wzmocnienie grup producentów rolnych. Dla zakładów przetwórczych duże znaczenie miało dostosowanie się do wymogów sanitarno-weterynaryjnych, co pociągało za sobą potrzebę modernizacji budynków i ich wyposażenie w nowoczesne linie technologiczne. Z kolei celem działania „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” SPO była poprawa produkcji rolniczej poprzez udoskonalenie wyposażenia technicznego gospodarstw oraz restrukturyzacja i różnicowanie produkcji rolniczej, jako warunek poprawy efektywności gospodarowania. Dodatkowym celem było dostosowanie produkcji do potrzeb rynku. Duże znaczenie dla modernizacji gospodarstw rolnych miało działanie „Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE” funkcjonujące w ramach PROW. Działanie to ukierunkowane zostało na ochronę środowiska, zdrowia publicznego oraz dobrostanu zwierząt. Umożliwiało między innymi rolnikom wyposażenie gospodarstw rolnych w płyty obornikowe oraz zbiorniki na gnojówkę i gnojowicę.

W ramach programu działań na lata 2007-2013 również umieszczono różnego rodzaju przedsięwzięcia, które miały na celu zapewnić przede wszystkim bezpieczeństwo żywności, które realizowano głównie poprzez programy rolnośrodowiskowe. Nowym zjawiskiem było ściślejsze powiązanie dopłat bezpośrednich z zasadami spełniania wymogów wzajemnej zgodności. Mechanizmy WPR miały znaczący wpływ na sytuację w produkcji zwierzęcej, którą analizowano między dwoma spisami rolnym.

### **Zmiany pogłowia zwierząt gospodarskich**

W latach 2002-2010 zanotowano niewielki wzrost pogłowia bydła (4,1%), przy ogólnym spadku liczby krów o 7,5%. Spośród 16 województw, w pięciu wystąpił pewien wzrost pogłowia bydła, w tym najwyższy w woj. podlaskim (27,8%), wielkopolskim (17,2%), kujawsko-pomorskim (12,3%), warmińsko-mazurskim (11,2%) i łódzkim (0,9%). Zmniejszenie liczby krów było wynikiem ograniczenia stada krów mlecznych w związku z kwotowaniem produkcji mleka po przystąpieniu Polski do UE i wysokimi wymaganiami jakościowymi dla mleka krowiego. Tym wysokim wymogom część producentów mleka nie mogła sprostać z uwagi na brak środków na niezbędną modernizację gospodarstw.

W Unii Europejskiej przywiązuje się szczególną uwagę do higieny produkcji mleka, które jako produkt o wysokim stopniu nasycenia żywymi bakteriami, jest bardzo wrażliwe na przestrzeganie ścisłych reżimów technologicznych i weterynaryjno-sanitarnych. Wymagania zdrowotne i sanitarne obejmują w szczególności zwierzęta, od których pozyskiwane jest mleko surowe, a także pomieszczenia do doju i przechowywania mleka oraz personel obsługujący dój mleka. Przepisy unijne stanowią, aby mleko surowe pochodziło od krów zdrowych od z gospodarstw wolnych od gruźlicy i brucelozy<sup>6</sup>.

Wzrost pogłowia bydła ogółem był natomiast efektem przyrostu liczebności grup bydła rzeźnego, produkcja którego stała się opłacalna w wyniku znaczącego wzrostu cen żywca wołowego po akcesji Polski do struktur unijnych. Potwierdzeniem dużego zainteresowania produkcją bydła rzeźnego jest znaczący wzrost pogłowia krów mamek, które utrzymywane są dla produkcji cieląt<sup>7</sup>.

<sup>6</sup> Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r o organizacji rynku mleka i przetworów mlecznych.

<sup>7</sup> *Zwierzęta gospodarskie i wybrane elementy metod produkcji zwierzęcej*, GUS, Warszawa 2011.

Na ogół panuje pogląd, że Polska posiada dobre warunki naturalne do chowu krów mlecznych i długą tradycję mleczarską. Produkcja mleka jest źródłem utrzymania i regularnych, comiesięcznych dochodów dla gospodarstw rolnych. Stabilizacji i rozwojowi polskiego sektora mleczarskiego służy mechanizm kwotowania produkcji mleka. Jego głównym celem jest zachowanie równowagi na rynku mleka i przetworów mlecznych pomiędzy popytem i podażą oraz zapewnienie dostawcom zbytu na wyprodukowane mleko i uzyskanie za nie korzystnej ceny<sup>8</sup>.

Komisja Europejska ustaliła ogólne zasady funkcjonowania systemu kwotowania produkcji mleka. Dzięki temu państwa członkowskie miały możliwość wprowadzenia własnych, szczegółowych zasad działania tego systemu z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb wspierających działania restrukturyzacyjne w sektorze<sup>9</sup>.

Tab. 2. Zmiany w pogłowiu zwierząt gospodarskich (w tys. sztuk)

Województwo	Bydło		Zmiana 2010/2002 w %	Trzoda chlewna		Zmiana 2010/2002 w %
	2002	2010		2002	2010	
Dolnośląskie	141,3	109,8	77,7	502,7	302,3	60,1
Kujawsko-pomorskie	415,4	466,0	112,3	2358,9	1791,4	75,9
Lubelskie	439,2	389,1	88,6	1434,8	1000,7	69,7
Lubuskie	73,2	70,1	95,8	271,2	164,9	60,5
Łódzkie	450,2	454,6	100,9	1389,1	1310,6	94,3
Małopolskie	287,3	201,6	70,0	519,9	360,0	69,3
Mazowieckie	912,6	1059,4	116,1	2007,1	1440,2	71,7
Opolskie	136,1	122,8	90,2	797,1	603,1	75,6
Podkarpackie	199,7	116,7	58,4	347,9	300,3	86,4
Podlaskie	688,4	879,3	127,8	963,4	553,4	57,4
Pomorskie	201,2	195,6	97,2	1028,4	845,4	82,2
Śląskie	149,3	128,6	85,9	370,5	350,4	94,6
Świętokrzyskie	203,7	182,0	89,6	391,4	383,1	97,9
Warmińsko-mazurskie	391,9	435,7	111,2	813,1	670,8	82,4
Wielkopolskie	720,6	844,3	117,2	4866,7	4819,6	99,1
Zachodniopomorskie	122,6	105,0	86,1	645,2	381,9	59,1
Ogółem	5532,7	5760,6	104,1	18707,4	15278,1	81,7

Zródło: Powszechny Spis Rolny z 2002 i 2010 r

Wśród nowych zjawisk odnotować należy fakt, że tylko 513,1 tys. gospodarstw rolnych powyżej 1 ha utrzymywało bydło, co przy ogólnej liczbie 1562,6 tys. gospodarstw stanowiło 32,8%. Zmniejszenie liczby gospodarstw z chowem bydła skutkowało znaczącym wzrostem (o 43,6%) przeciętnej w kraju obsady bydła na 1 gospodarstwo prowadzące chów tego gatunku.

Pogłowie trzody chlewniej w minionych ośmiu latach wykazało wyraźny regres, z 18,7 mln sztuk w 2002 r do 15,3 mln sztuk w 2010 r (o 18,3%). Największe spadki zanotowano woj. podlaskim (42,6%), dolnośląskim (39,9%), lubuskim (39,5%) oraz zachodniopomorskim (40,9%). Na przestrzeni ostatnich lat wielu producentów żywca wieprzowego wycofało się z tego kierunku produkcji bądź znacząco ograniczyło skalę produkcji. W gospodarstwach rolnych, które nadal utrzymują pogłowie świń, znacząco (o 46%) zwiększyła się obsada trzody chlewniej na 1 gospodarstwo. Wśród przyczyn

<sup>8</sup> Kwotowa produkcja mleka, Agencja Rynku Rolnego, Warszawa 2010.

<sup>9</sup> Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r o organizacji rynku mleka i przetworów mlecznych.

spadku pogłowia trzody chlewnej należy wymienić koszty produkcji, które pozostają w niekorzystnej relacji do uzyskiwanej ceny w skupie, zaś w tych kosztach największą pozycję zajmują pasze. Liczba gospodarstw rolnych utrzymujących trzodę chlewną wynosiła 387,4 tys., co stanowiło zaledwie 24,8% wszystkich gospodarstw rolnych powyżej 1 ha. Oznacza to, że trzy czwarte gospodarstw rolnych obywateli żyje bez chowu trzody chlewnej.

### Charakterystyka pogłowia zwierząt gospodarskich w ujęciu makroregionów

Dodatkowym celem badań była analiza pogłowia zwierząt gospodarskich, jakie zaszły między spisami rolnymi z 2002 a 2010 r, którą dokonano poprzez pryzmat makroregionów. Makroregiony pozwalają spojrzeć na rozwój produkcji zwierzęcej z pozycji większych obszarów wiejskich, które charakteryzują się pewnymi cechami wspólnymi, wyrosłymi na bazie historii i układów sąsiedzkich. W wyniku prac studialnych IERiGŻ przyjęto podział kraju na 5 makroregionów, obejmujących następujące województwa:

- I makroregion środkowo-zachodni – kujawsko-pomorskie i wielkopolskie,
- II makroregion środkowo-wschodni- łódzkie, mazowieckie, lubelskie i podlaskie,
- III makroregion południowo-wschodni –świętokrzyskie, małopolskie, podkarpackie i śląskie,
- IV makroregion południowo-zachodni – opolskie, lubuskie i dolnośląskie,
- V makroregion północny – zachodniopomorskie, pomorskie i warmińsko-mazurskie.

Tab. 3. Charakterystyka makroregionów według województw

Makroregion		Ogólna powierzchnia w km <sup>2</sup>	Powierzchnia użytków rolnych (w tys. ha)	Liczba gospodarstw rolnych powyżej 1 ha	Liczba powiatów	Liczba gmin
I	Razem	47796	2809,7	191807	50	370
	Procent	15,3	17,4	12,3	15,9	14,9
II	Razem	99092	5581,1	647793	92	822
	Procent	31,7	34,5	41,5	29,3	33,2
III	Razem	57056	2635,8	488204	70	610
	Procent	18,2	16,3	31,2	22,3	24,6
IV	Razem	43349	2080,7	115457	49	323
	Procent	13,9	12,9	7,4	15,6	13,1
V	Razem	65392	3062,2	119144	53	353
	Procent	20,9	18,9	7,6	16,9	14,2
Kraj	Ogółem	312685	16169,4	1562405	314	2478
	Procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS, 2010.

Analiza pogłowia zwierząt gospodarskich w układzie makroregionów w latach 2002-2010 wykazała, że występuje zjawisko dominującej pozycji I i II makroregionu w skali całego kraju, ale ponadto wystąpiła tendencja do umacniania tej pozycji. W 2002 r. łącznie w obu omawianych makroregionach pogłowie bydła stanowiło 65,6% w skali kraju, by po ośmiu latach ten udział wzrósł do 71,0%. Podobne tendencje wystąpiły przy analizie pogłowia trzody chlewnej, gdzie przyrost wzrósł odpowiednio z 69,6% do 71,5%. Omawiane dwa makroregiony obejmują 51,9% użytków rolnych oraz 53,8 liczby gospodarstw rolnych powyżej 1 ha z terenu całego kraju.

Tab. 4. Pogłowie zwierząt gospodarskich w ujęciu makroregionów (w tys. sztuk)

Makroregion		Bydło		Trzoda chlewna	
		2002	2010	2002	2010
I	Razem	1136,0	1310,3	7225,6	6611,0
	Procent	20,5	22,7	38,6	43,3
II	Razem	2490,4	2782,4	5794,4	4304,9
	Procent	45,1	48,3	31,0	28,2
III	Razem	840,0	628,9	1629,7	1393,8
	Procent	15,2	10,9	8,7	9,1
IV	Razem	350,6	302,7	1571,0	1070,3
	Procent	6,3	5,3	8,4	7,0
V	Razem	715,7	736,3	2486,7	1898,1
	Procent	12,9	12,8	13,3	12,4

Źródło: obliczenia własne

Porównując pogłowie bydła w poszczególnych województwach w 2010 r., to zwraca uwagę fakt, że na obszarze makroregionu I i II występuje zjawisko znacznie większego nasilenia występowania liczby bydła w porównaniu do powierzchni użytków rolnych. I tak w I makroregionie użytki rolne zajmowały 17,4% powierzchni, natomiast pogłowie bydła 22,7%. Jeszcze większe różnice występują w II makroregionie, gdzie dane wynoszą odpowiednio 34,5% i 48,3%, a więc prawie połowę stanu krajowego.

Odmienne tendencję występują, jeśli analizujemy pogłowie trzody chlewnej. Najwięcej trzody chlewnej występuje w I makroregionie, który dysponując 17,4% użytków rolnych, koncentruje na swoim obszarze 43,3% całego pogłowia kraju.

### Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych

Obsada zwierząt gospodarskich informuje nas o natężeniu występowania zwierząt w przeliczeniu na sztuki duże w poszczególnych województwach oraz o zmianach w obsadzie między spisami rolnymi. Obsada zwierząt gospodarskich wykazuje duże zróżnicowanie przestrzenne i regionalne. Największą obsadę bydła w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych wykazuje woj. podlaskie i tam również wystąpił najwyższy przyrost stada (+22,2 sztuk). Do województw charakteryzujących się dużą obsadą bydła na 100 ha UR można zaliczyć woj. mazowieckie (52,5 sztuk), wielkopolskie (47,2), kujawsko-pomorskie (42,9) oraz łódzkie (45,3).

Tab. 5. Zwierzęta gospodarskie na 100 ha użytków rolnych

Województwo	Bydło		Zmiana 2010/2002 w sztukach	Trzoda chlewna		Zmiana 2010/2002 w sztukach
	2002	2010		2002	2010	
Dolnośląskie	13,6	11,4	-2,2	64,8	31,2	-33,6
Kujawsko-pomorskie	37,6	42,9	+5,3	228,0	164,8	-63,2
Lubelskie	27,9	27,5	-0,4	108,4	70,6	-37,8
Lubuskie	15,2	15,5	+0,3	77,9	36,6	-41,3
Łódzkie	39,3	45,3	+6,0	150,3	130,5	-19,8
Małopolskie	36,7	30,4	-6,3	104,1	54,2	-49,9
Mazowieckie	40,6	52,5	+11,9	123,7	71,4	-52,3
Opolskie	24,3	23,7	-0,6	148,9	116,3	-32,6
Podkarpackie	24,7	16,8	-7,9	67,8	43,3	-24,5
Podlaskie	59,9	82,1	+22,2	125,0	51,7	-73,3
Pomorskie	23,1	24,2	-1,1	146,9	104,7	-42,2
Śląskie	27,5	28,3	+0,8	102,0	77,1	-24,9
Świętokrzyskie	32,4	33,1	+0,7	101,7	69,6	-32,1
Warmińsko-mazurskie	34,7	41,3	+6,6	110,8	63,5	-47,3
Wielkopolskie	39,6	47,2	+7,6	310,2	269,3	-59,1
Zachodniopomorskie	12,1	11,0	-1,1	75,2	40,0	-35,2
Ogółem	32,7	37,2	+4,5	142,6	98,5	-44,1

Źródło: Powszechny Spis Rolny z 2002 i 2010 r

Analizując obsadę trzody chlewnej należy stwierdzić, że wykazała ona we wszystkich województwach znaczny spadek, który był najwyższy w woj. podlaskim (-73,3%) przy jednoczesnym utrzymywaniu wysokiego poziomu chowu bydła oraz w regionach charakteryzujących się przedtem wysokim poziomem produkcji, jak przykładowo w woj. kujawsko-pomorskim (-63,2 sztuki) oraz w woj. wielkopolskim (-59,1).

Tab. 6. Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha UR w układzie makroregionów

Makroregion	Bydło		Trzoda chlewna	
	2002	2010	2002	2010
I	38,6	45,1	269,1	217,1
II	41,9	51,8	126,8	81,1
III	30,3	27,1	93,9	61,1
IV	17,7	16,9	97,2	61,4
V	23,3	25,5	110,9	69,4
Ogółem	32,7	37,2	142,6	98,5

Źródło: obliczenia własne

Analiza obsady zwierząt gospodarskich w układzie makroregionów potwierdza poprzednie badania, mówiące o tym, że dwa makroregiony (I i II) zajmują czołową pozycję w zakresie produkcji zwierzęcej.



## **Badania metod produkcji rolniczej**

Program badań struktury gospodarstw rolnych był prowadzony we Wspólnocie począwszy od lat 1966/67. Celem badań było permanentne uaktualnianie podstawowych rejestrów gospodarstw rolnych i uzyskania innych informacji wymaganych dla odpowiedniego warstwowania w badaniach reprezentacyjnych. Ustalono, że przeprowadzania spisu gospodarstw rolnych we Wspólnocie odbywać się będzie przynajmniej raz na dziesięć lat. Informacje zebrane podczas spisów gromadzono z myślą o sposobie wdrażania środków związanych z rozwojem obszarów wiejskich. W ten sposób uzyskiwano porównywalne dane dotyczące działalności rolniczej, które grupowano na odpowiednim poziomie geograficznym i regionalnym. Analizy statystyczne obejmują dane dotyczące zwłaszcza praktyk w zakresie prowadzenia gospodarstw rolnych oraz wykorzystania środków produkcji w rolnictwie.

Według danych spisu rolnego z 2010 r. liczba gospodarstw rolnych dysponujących oborami wynosiła 616,8 tys. (39,5%) i była wyższa niż liczba gospodarstw utrzymujących bydło (513,1 tys.). Potwierdza to tezę, że wiele gospodarstw zrezygnowało z chowu bydła, chociaż miała ku temu odpowiednie warunki. Łączna liczba stanowisk dla bydła wynosiła 7158,2 tys., wobec utrzymywanych 5760,6 tys. sztuk bydła. Gospodarstwa na ogół prowadziły pastwiskowy wypas zwierząt na gruntach własnych (342,6 tys.), w mniejszym zaś zakresie na gruntach niewładnych (31,6 tys.). Nieco inaczej należy rozpatrywać sytuację przy analizie stanowisk dla trzody chlewnej (1,9 mln), ponieważ duża rotacja chowu tych zwierząt, pozwalała na optymalne wykorzystanie pomieszczeń inwentarskich. Analiza powyższa wskazuje, że istnieje przestrzeń dla wzrostu poziomu produkcji zwierzęcej, o ile powstaną warunki ekonomiczne do takiego postępowania. Wzrost w niektórych regionach mógłby odbyć się niemal bez nowych inwestycji w budynki inwentarskie, ponieważ część spośród nich stoi niewykorzystana.

## **Podsumowanie**

Według GUS wyniki spisu rolnego przeprowadzonego w 2010 r. w porównaniu do spisu z 2002 r. wykazały, że nastąpiło zmniejszenie liczby gospodarstw rolnych utrzymujących bydło, co przy rejestrowanym zwiększeniu stanu pogłowia bydła ogółem, skutkowało znaczącym wzrostem (o 43,6%) przeciętnej w kraju obsady bydła na 1 gospodarstwo prowadzące chów tego gatunku. Wyraźny spadek liczebności stada trzody chlewnej należy wiązać z dużymi wahaniami opłacalności tego gatunku. Na przestrzeni ostatnich 8 lat wielu producentów żywca wieprzowego wycofała się z tego kierunku produkcji, bądź znacząco ograniczyła skalę produkcji<sup>10</sup>.

Produkcja zwierzęca stanowi strukturalną i nierozzerwaną część ogólnej produkcji rolniczej, która zapewnia stymulację produkcji roślinnej i zachowanie równowagi między tymi gałęziami wytwórczości rolniczej. Obowiązujące przedtem kanon produkcji rolniczej w postaci utrzymywania uprawy wszystkich roślin i chowu większości zwierząt gospodarskich, przechodzi stopniowo do historii. Spis rolny z 2010 r. w porównaniu do tego z 2002 r. wykazał powstawania i funkcjonowania gospodarstw rolnych bez produkcji zwierzęcej i bez zasilenia ziemi w naturalne składniki pokarmowe. Kształtujące się

---

<sup>10</sup> *Produkcja zwierzęca i wybrane elementy metod produkcji zwierzęcej, 2011, GUS, Warszawa.*

nowe zjawisko, że tylko 32,8% gospodarstw rolnych utrzymywało bydło a 24,8% utrzymywało trzodę chlewną, świadczy o koncentracji produkcji zwierzęcej w coraz mniejszej liczbie gospodarstw rolnych. Na drugim biegunie mamy około miliona gospodarstw rolnych bezinwentarzowych z uproszczoną produkcją roślinną, które stanowią o niewłaściwym modelu gospodarowania.

Wpływ na rezygnację z produkcji zwierzęcej – obok wzrostu kosztów produkcji i jej nieopłacalności – miały niedogodności związane z interpretacją przez rolników dopłat bezpośrednich. Co prawda w uzupełniających płatnościach obszarowych występowało pojęcie płatności zwierzęcej, lecz było ono obliczane w stosunku do powierzchni trwałych użytków zielonych, a nie do pogłowia zwierząt gospodarskich. Tak, więc rolnicy sądzili, że te kierunki produkcji nie są wspierane przez fundusze unijne.

## Literatura

- Chmieliński P. *Regionalne różnicowanie w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce a efektywność wykorzystania środków wsparcia wspólnej polityki rolnej*, IERiGŻ, Warszawa 2006
- Cramer G.L., Jensen C.W., *Agricultural Economics and Agribusiness*, John Wiley and Sons Inc, New York 2000.
- Kwotowa produkcja mleka*, Agencja Rynku Rolnego, Warszawa 2010.
- Produkcja zwierzęca i wybrane elementy metod produkcji zwierzęcej*, GUS, Warszawa 2011.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) NR 1166/2008 z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie badań struktury gospodarstw rolnych i badania metod produkcji rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 571/88.
- Siarkowski Z., Maciejewski M., *Energetyczne warunki rozwoju chowu trzody chlewnej w Polsce*, UR, Lublin 2005.
- Shucksmith M., Thomson K.J., Roberts D., *The CAP and the Regions: the Territorial Impact of the Common Agricultural Policy*. CABI Publishing, London 2005.
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r o organizacji rynku mleka i przetworów mlecznych.
- Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowia zwierząt gospodarskich*, GUS, Warszawa 2003
- Zwierzęta gospodarskie i wybrane elementy metod produkcji zwierzęcej*, GUS, Warszawa 2011.

## Summary

The paper presents changes that appeared in animal husbandry between common agricultural index in 2002 and 2010. The comparative analysis was made among provinces and in structure of macroregions. The research works were concentrated on two directions of animal husbandry – cattle breeding and pigs production which together made over 80% of total production value. In years 2002-2010 there was noticed slight increase of stock (4,1%) with total decrease of number of cows by 7,5%. Cattle breeding was carried in 613,1 thous farms with area over 1 ha, what comparing to total number of 1562,2 thous farms made 32,8%. Decrease of number of farms with stock made significant increase (43,6%) of amount of stock per 1 farm with such agricultural specialization.

On the other hand, there was observed a significant recourse of number of live-stock in last eight years, from 18,7 mln units in 2002 to 15,3 mln units in 2010 (18,3%). The total amount of farms with pigs production was 387,4 thous what was 24,8% of all farms over 1 ha.

The studies were focused on two directions of animal husbandry, that means cattle breeding and pigs production, which make over 80% value of whole production.

Poland's accession to the European Union and occurrence of direct payments in agriculture had influence on situation in animal husbandry but in additional area payments the farmer is not granted of number of possessed animals but of area of green arable land.

Informacje o autorze:

**dr hab. inż. Bartosz Mickiewicz, prof. ZUT**

Zakład Ekonomii Środowiska

Katedra Nieruchomości, Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska

Wydział Ekonomiczny

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

ul. Żołnierska 47, 71-210 Szczecin

tel. 91 449 6960

e-mail: bartosz.mickiewicz@zut.edu.pl